

**Prilozi iz
povijesti psihologije**

ELZA KUČERA
– PRVA HRVATSKA EKSPERIMENTALNA PSIHOLOGINJA*

Ivana Skuhala Karasman
Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54, 10000 Zagreb
ivana@ifzg.hr

Sažetak

Elza Kučera (1883-1972) značajna je kao jedna od prvih eksperimentalnih psihologinja nedugo nakon što je Wilhelm Wundt započeo razvijati tu novu disciplinu. Eksperimente je provodila u laboratoriju u Bonnu te u vlastitom laboratoriju u Zagrebu i Psihologijskom laboratoriju Fiziologijskoga instituta Sveučilišta u Zagrebu. Zajedno s dvije kolegice iz Poljske sastavila je testove za ispitivanje osobina pojedinih naroda koji su se koristili u Poljskoj i kod nas. Po uzoru na Wundta povezivala je psihologiju i filozofiju. U njezinim je tekstovima vidljiva namjera da probleme koji svoje korijene imaju u filozofiji, primjerice problem slobode volje, rješava eksperimentalnom psihologijom. Bila je članica uredništva časopisa *Revija za filozofiju i psihologiju*, koji je objavljivao radove iz filozofije i psihologije. U ovo radu bavim se psihologijskim djelovanjem Elze Kučere i pokazujem kako je bila pod jakim utjecajem Wilhelma Wundta te kako se u njezinim objavljenim djelima iz psihologije vidi povezivanje psihologije s filozofijom.

Ključne riječi: Elza Kučera, Wilhelm Wundt, eksperimentalna psihologinja, filozofija

Životopis Elze Kučere

Elza Kučera rođena je 22. listopada 1883. godine u Vinkovcima.¹ Njezin otac Oton Kučera (1857-1931) bio je poznati hrvatski astronom, fizičar i književnik, a

---

* Ovaj članak rezultat je rada na projektu *Hrvatske filozofkinje u europskom kontekstu* (UIP-2017-05-1763), koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

1 Izvori za životopis su vlastiti *curriculum vitae* Elze Kučera koji se čuva u njezinoj ostavštini u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod signaturom R 4744. Kratak životopis nalazi se i na kraju njezine knjige *Die Erkenntnistheorie von Thomas Brown* pod naslovom "Curriculum vitae".

majka Vilhelmina Julie Stenczel (1862-1890), umrla je kada je Elza imala sedam godina. Elza Kučera osnovnu je školu završila u Bakru, a Ženski licej u Zagrebu. U njemu su predavale poznate hrvatske književnice Marija Jambrišak (1847-1937), Natalija Wickerhauser (1853-1906), Jagoda Truhelka (1864-1957) i Camilla Lucerna (1868-1963). Godine 1902. položila je završni ispit, a školske godine 1902./1903. pohađala je Privatschule für Kaufmännische Lehrfächer für Mädchen und Frauen u Beču, gdje je kasnije započela studij filozofije i psihologije. Od 1. veljače do 1. kolovoza 1904. godine volontirala je u Hrvatskom dioničkom trgovačkom društvu u Zagrebu. Studij je zatim nastavila u Zagrebu, a od 1905. do 1908. godine u Zürichu. Tijekom studija u Zürichu sudjelovala je u eksperimentalnim istraživanjima filozofa i psihologa Gustava Wilhelma Störringa (1860-1946) na području psihologije mišljenja. Godine 1909. u Zürichu je doktorirala filozofiju tezom *Die Erkenntnistheorie von Thomas Brown: eine historische Studie (Spoznajna teorija Thomasa Browna: povijesna studija)*, a mentor joj je bio već spomenuti Störring. Njezina disertacija iste je godine objavljena u Zagrebu (Kučera, 1909).

Po povratku u Zagreb zaposlila se kao prva žena bibliotekarka na ovim prostorima u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, gdje je radila do umirovljenja 1944. godine. Od 1920. do 1942. godine bila je zamjenica ravnatelja Knjižnice, a od lipnja do prosinca 1950. godine honorarno je radila u Naučnoj biblioteci u Puli. Bila je i jedna od osnivača Društva bibliotekara Hrvatske. Napisala je dva rada o ženama u bibliotekarstvu koja su ostala u rukopisu: *Ženski rad u bibliotekama* i *Die Frau als Bibliotekarin (Žene kao knjižničarke)*.

Mnogo je putovala i sudjelovala je na više filozofskih i psiholoških konferencija u domovini i inozemstvu. Godine 1921. provela je šest mjeseci u Berlinu i Poznańu, a 1922. godine boravila je na Psihologijskom institutu Sveučilišta u Bonnu.

Umrla je u Zagrebu 22. lipnja 1972. godine i pokopana je na Mirogoju u grobu sa svojom nekadašnjom nastavnicom iz Ženskog liceja Camillom Lucernom, s kojom je ostala bliska cijeli život.

Elza Kučera imala je bogatu korespondenciju sa znamenitim intelektualcima onog vremena, primjerice s Ivanom Brlić-Mažuranić, Zdenkom Marković, Milicom Bogdanović, Emom Boić, Camillom Lucernom, Zdenkom Vernićem i dr. Bila je aktivna i u borbi za ženska prava te je prevodila s njemačkog i mađarskog jezika na hrvatski i s hrvatskog na njemački jezik.

Psihologijsko djelovanje Elze Kučera

Elza Kučera se ističe kao pionirka u području eksperimentalne psihologije,² započevši svoje djelovanje u svom privatnom stanu, gdje je pokrenula prvi laboratorij

2 O tome vidi članak (Kolesarić, 2011, 46-49).

za eksperimentalnu psihologiju. Naime, nakon povratka u Zagreb, u svom stanu u Jurjevskoj ulici 14 imala je od 1910. do 1914. godine privatni laboratorij za eksperimentalnu psihologiju te je o tome zapisala:

“[...] u svojem privatnom stanu u Jurjevskoj ulici 14 uredila sam mali psihologijski laboratorij, jer onda u nas inače još nije bilo prilike za eksperimentalno psihologijski rad. U njemu sam ispitivala zakonitosti emocionalnoga života s pomoću kontroliranoga samoopažanja svojih suradnika. Time u vezi sam provjeravala i psihogalvansku refleksnu pojavu preciznim aparatom, koji sam si naručila u Frankfurtu, gdje su mi ga udesili prema mojim željama. U njemu sam ispitivala zakonitosti emocionalnog života s pomoću kontroliranoga samoopažanja svojih suradnika (Kučera, R 4744, 1).

Zbog početka Prvog svjetskog rata Kučera je morala zatvoriti svoj laboratorij i prekinuti svoja započeta psihologijska istraživanja.

Kučera je ujedno i jedna od prvih Hrvatica koja je doktorirala filozofiju i bavila se eksperimentalnom psihologijom u dvama laboratorijima, u Njemačkoj i u Zagrebu te je svoju znanstvenu djelatnost uspijevala prezentirati znanstvenoj javnosti.

Za vrijeme boravka na Psihologijskom institutu u Bonnu 1922. godine, bavila se istraživanjem voljnog djelovanja, a njezini ispitanici bili su njezini kolege dr. G. Bauer, H. Eichhoff, I. Grünwald i prof. dr. O. Kutzner. Naime, Kučera je u skladu s Wundtovim (1907) učenjem smatrala da su ispitanici važniji od eksperimentatora zato što su oni izvor podataka te su zbog toga ispitanici bili visokoobrazovani pojedinci.

Kučera se uz intenzivno bavljenje psihologijom posvetila i filozofiji. Naime, u Zagrebu je organizirala filozofske kolokvije, koji su se održavali od 1924. do 1930. godine:

“Prema uzoru ‘filozofijskih kolokvija’ u Bonnu, kojima sam prisustvovala također 1922, potakla sam organizaciju takovih kolokvija i u Zagrebu. Oni su se 1924 – 1930 godine 67 puta održavali i urodili oko izdavanja ‘Revije za filozofiju i psihologiju’, ne bi li se time konačno i u nas ostvarila suradnja, koja bi nam omogućila intenzivnije i organiziranije istraživanje na tom području” (Kučera, R 4744, 2).

Kučera je željela intenzivirati suradnju između filozofije i psihologije te organizirati istraživanje na tom području.

Kao što je vidljivo iz prethodnog citata, Kučera je zajedno sa psihologom Ramirom Bujasom (1879-1959) i filozofom Zdenkom Vernićem (1855-1944) bila član uredništva spomenutog časopisa *Revija za filozofiju i psihologiju*, prvog časopisa koji je donosio tekstove i iz filozofije i iz psihologije u nas. Glavni urednik bio je Albert Bazala (1877-1947), a časopis je izdao samo jedan broj i to 1927. godine. U časopisu stoji kako izlazi u “slobodnim razmacima” i kako košta 60 dinara, a za primanje novca i narudžba zadužena je dr. Elza Kučera. Tekstove iz područja filozofije

zaprimao je Zdenko Vernić, a iz psihologije Ramiro Bujas. U časopisu su objavljeni sljedeći tekstovi: Albert Bazala, “Pod vidom ideja”, Zdenko Vernić, “Teorija filosofije”, Pavao Vuk-Pavlović, “O izlazištu i granicama filosofije”, Ksenija Atanasijević, “Braća Eutidem i Dionisodor”, Ramiro Bujas, “Teorija osjećanja”, Mira Vodvarka-Kočonda, “Teoretski rezultati jednog ispitivanja testa za inteligenciju”. Časopis je sadržavao i rubrike “Domaća literatura”, “Strana literatura”, “Časopisi” i “Vijesti”. Kučera je zahvaljujući osobnim vezama pridobila “[...] za tu suradnju neke srpske i slovenske filozofe [...]” (Kučera, R 4744, 3).

Nadalje, Kučera je našim prilikama prilagodila Binet-Simonov test, tj. prvi test za ispitivanje inteligencije djece te je u svojoj biografiji zapisala:

“U Zagrebu sam onda kao član Radnog odbora za ispitivanje sposobnosti uredila Binet-Simonov test za naše prilike i dala sam izraditi dva potpuna pribora za taj posao. S njime je u svoje vrijeme ispitano nekoliko stotina djece, kako bi taj test provjerio u nas i onda eventualno mogao upotrijebiti u psihologijskoj praksi” (Kučera, R 4744, 2).

Binet-Simonov test su 1905. godine sastavili Alfred Binet i Theodore Simon. Test je dva puta bio poboljšavan, prvi put 1908. godine i drugi put 1911. godine. Binet-Simonov test sadržavao je različite zadatke i njime se promatralo odstupanje od prosjeka,

“[...] Ljestvica je 1905. uključivala 30 testova poredanih po težini. Svako je dijete trebalo proći što je moguće više testova. [...] Između 1905. i 1908. godine, Binet i Simon su testirali veliki broj školske djece i rangirali ih na osnovi rezultata u testovima. Binet i Simon su 1908. opisali promijenjenu ljestvicu. [...] Neposredno prije Binetove smrti, 1911. godine, objavljena je treća ‘još nedovršena’ revizija Binet-Simonove ljestvice, koja se razlikovala od prethodnih samo u detaljima” (Hothersall, 2002, 442-443).

Elza Kučera bila je, kao što je već napomenuto, članica Radnog odbora za ispitivanje sposobnosti koji je osnovan 1921. godine, a kojemu je zadatak bio priprema materijala za eksperimentalna ispitivanja na našim prostorima.

Nadalje, s Poljakinjama dr. Mathildom Kelchner i dr. Zofjom Korczynskom sastavila je testove za ispitivanje osobina pojedinih naroda (*Untersuchungen zur vergleichenden Völkerpsychologie; Istraživanje o komparativnoj psihologiji naroda*) koji su se izvodili u Poznańu, Berlinu i na našim prostorima, a građa s ispitivanja pohranjena je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (Kučera, R 4753). Ovdje je vidljiv utjecaj Wilhelma Wundta koji je osnovao tzv. *Völkerpsychologie* (psihologija naroda) te koji je autor dvosveščanog djela *Völkerpsychologie: Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte* (Psihologija naroda: istraživanje razvoja jezika, mita i običaja) koje je prvi put objavljeno 1900. godine. *Völkerpsychologie* je metoda koju je Wundt razvio u 19. stoljeću. Naime, psihologija naroda ispituje vezu između individualne svijesti, jezika, religije i društvenih uredbi “[...] pri čemu pojam razvoja zauzima središnje mjesto, budući

da se tu radi o historijsko-razvojnim rezultatima” (Skuhala Karasman, 2011, 104). Spomenuta istraživanja Elze Kučere datiraju iz 1922. godine, dakle dvije godine nakon Wundtove smrti.

Kučera je u Psihologijskom laboratoriju Fiziologijskoga instituta Sveučilišta u Zagrebu nastavila ispitivanja voljnog djelovanja koja je započela u Bonnu. Naime, spomenuti institut osnovan je 1923. godine

“[...] naredbom povjereništva za prosvjetu i vjere u Zagrebu od 30. ožujka o. g. osnovan je napokon i oficijelno u višoj pedagoškoj školi prvi institut za eksperimentalnu psihologiju u našoj državi ili, tačnije rečeno, tom je naredbom dana službena podloga realizaciji takvoga instituta. Radni odbor za ispitivanje sposobnosti smatra se njegovim sastavnim dijelom” (Kučera, 1923, 55).

Od 1933. do 1936. godine sudjelovala je, kako navodi u svom *Curriculum vitae* (Kučera, R 4744, 3), u izvođenju vježbi na Katedri za eksperimentalnu psihologiju Sveučilišta u Zagrebu. Cilj vježbi bio je izraditi metodologiju za istraživanje doživljaja ljepote.

Godine 1953. sudjelovala je u osnivanju Udruženja psihologa FNRJ i Udruženja psihologa SFRJ – Sekcija NR Hrvatske, čiji je prvi predsjednik bio filozof, psiholog i sociolog Rudi Supek (1913-1993).

Godine 1948. u časopisu *RAD Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* objavljen je njezin članak “Eksperimentalni prilozi karakteristici motivacije u voljnom djelovanju” koji je zaključni dio njenih eksperimentalnih priloga karakteristici voljnog djelovanja. Prvi dio “Experimentelle Beiträge zur Charakteristik der Willenshandlung” objavljen je 1930. godine u časopisu *Archiv für die gesamte Psychologie*, a godine 1933. objavljen je drugi dio naslovljen “Experimentelle Beiträge zur Charakteristik von Willensstufen” u *Radovima psihologijskog instituta univerziteta u Zagrebu*.

Utjecaj Wilhelma Wundta na Elzu Kučeru

Učenja Wilhelma Wundta, koji se smatra utemeljiteljem psihologije kao samostalne znanosti, bitno su utjecala na psihologijske stavove Elze Kučere. Naime njezin profesor i mentor Gustav Störriing bio je Wundtov učenik, pa se je ona preko njega upoznala s eksperimentalnom psihologijom Wilhelma Wundta.

Wundt je 1879. godine osnovao svoj prvi laboratorij za psihologijska istraživanja u Leipzigu, koji je nazvao Institut za eksperimentalnu psihologiju. Dvije godine kasnije, 1881., pokrenuo je časopis *Philosophische Studien (Filozofske studije)*, koji je nekoliko godina poslije prikladnije preimenovao u *Psychologische Studien (Psihološke studije)*. Časopis je objavljivao isključivo radove iz eksperimentalne psihologije.

Wundt je psihologiju podijelio na tri dijela:

“[j]edna grana bila je psihologija kao induktivna, eksperimentalna znanost. [...] Wundt je vjerovao da su jezik, mitovi, estetika, religija i društveni običaji odraz naših najviših mentalnih procesa te stoga trebaju biti tema druge grane psihologije. [...] Wundt je treću granu psihologije osmislio kao onu koja će povezati empirijske nalaze psihologije i drugih znanosti. Znanstvena metafizika, kako je nazvao ovu granu, razvit će se postupno u ono što je vidio kao idealni cilj svih znanosti – koherentnu teoriju svemira” (Hothersall, 2002, 138-139).

Psihologiji je pri istraživanju duševnih događaja potreban eksperiment. Kasnije će Wundt shvatiti da eksperimentom nije moguće obuhvatiti i riješiti sva pitanja psihologije te će se više okrenuti generičkom, biološkom i sociološkom interpretiranju. (Skuhala Karasman, 2011, 102)

Dva su osnovna cilja njegove eksperimentalne psihologije:

1. otkriti osnovne elemente misli;
2. otkriti zakone prema kojima se mentalni elementi spajaju u složena mentalna iskustva (Hergenhahn i Henley, 2013, 252).

Njegova psihologija je volunraristička i aktualistička. Volunraristička psihologija je smjer u empiričkoj psihologiji koji apostrofira važnost procesa volje i osjećaja. Aktualizam u psihologiji je teorija koja smatra da je duševni život stalni proces. Na tako utemeljenoj psihologiji Wundt gradi određene filozofske discipline (spoznajna teorija, logika, estetika i etika). Za njega “[...] logika zadržava svoju poziciju između psihologije, kao opće znanosti duha, i sveukupnosti ostalih teoretskih znanosti.” (Hergenhahn i Henley, 2013, 252)

Iz tog očista možemo lakše razumjeti na koji je način Elza Kučera spajala svoja filozofska i psihologijska istraživanja. U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu nalaze se nacrti povijesti logike Elze Kučere (R 4748), koji na žalosti nisu ni dovršeni, ni objavljeni. Riječ je o ručno zapisanim bilješkama na njemačkom jeziku. Iako do sada nije napravljeno kritičko vrednovanje tih njezinih bilješki, može se pretpostaviti da je i ona, po uzoru na Wundta, smatrala logiku temeljem u proučavanju psiholoških procesa. On je tako na logiku prenio psihološki način promatranja. Logika je, tvrdi Wundt, jednostavna empirijski i psihološki načinjena metodologija znanstvene spoznaje. Nadalje, ona je normativna znanost, dakle logika predstavlja fundiranje temeljnih principa pojedinih znanosti.

Važnost Wundta za Kučeru vidi se i u tome što je pisala o njemu i njegovoj psihologiji. U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu sačuvana su dva neobjavljena djela o Wundtu: *Wundt in der Psychologie der Gegenwart (Wundt u sadašnjoj psihologiji)* i *Zum methodologischen Problem der Wundschen und der Strukturpsychologie (K metodologičkom problemu Wundtove i strukturalne psihologije)*, (Kučera, R 4749). Kučera je veoma cijenila Wundta te je tako o njemu zapi-

sala “[...] istraživački duh Wundta i njegov titanski rad su stvorili temelje modernoj psihologiji” (Kučera, R 4749, 4).³

Kučera jednako kao i Wundt povezuje psihologiju s filozofijom, što je vidljivo u njezina tri teksta “Eksperimentalni prilozi karakteristici motivacije u voljnom djelovanju” iz 1948. godine, “Die Begründung und Motivation” (“Utemeljenje i motivacija”) iz 1954. godine i “Die psychologischen Grundlagen der ethischen Verhaltensweisen” (“Psiholgijski temelji etičkog načina ponašanja”) iz 1965. Spomenuta tri teksta predstavljaju njezine eksperimentalne priloge karakteristici voljnog djelovanja.

U svom eksperimentu, opisanom u članku “Eksperimentalni prilozi karakteristici motivacije u voljnom djelovanju” (Kučera, 1948, 129-160), Kučera pomoću suvremene eksperimentalne metodologije pokušava zahvatiti razne aspekte mentalnih stanja ljudi tako što mjeri intenzitet mentalnih stanja u stupnjevima (Vidi Boršić, Skuhala Karasman, 2017, 131-162).⁴ Na taj način dolazi se do objektivnih prikaz različitih aspekata mentalnih stanja. Pored navedenog ona se bavi detekcijom i opisivanjem voljnog djelovanja i voljnih doživljaja kao subjektivnih temelja ljudskog slobodnog djelovanja. Kučeru zanimaju osnove voljnog djelovanja i voljnog doživljaja te načina na koji se voljni doživljaj kroz *čovjekovo ja* pojavljuje kao pokretač djelovanja. Prema tome, u njezinu radu susreće se problem slobode djelovanja i odlučivanja s eksperimentalnim metodama mjerenja reakcija i popratnim opisivanjem subjektivnih stanja od strane samih ispitanika te se na temelju toga nastoji rekonstruirati i odrediti što je to poticaj koji dovodi do djelovanja. Kučera zaključuje kako je voljno djelovanje pokrenuto od strane voljnog doživljavanja, a voljni doživljaj ostaje i dalje nedostupan za eksperimentalno mjerenje. Kao izvor voljnog djelovanja i voljnog doživljaja postavlja se *čovjekovo ja* koje ostaje izvan dosega eksperimentalne psihologije. U svom radu upućuje na višestrukost uzroka i motiva djelovanja. Također je vidljivo kako se kod ispitanika pojavljuje potreba da iskazuju svoj doživljaj uzroka toga djelovanja. Sloboda se ovdje pojavljuje kada se kao uzrok ne može uzeti neki vanjski motiv, nego kada je djelovanje proizašlo iz ljudskog *ja* i unutarnjeg voljnog motiva. Ovisno o motivaciji djelovanje se prikazuje u sljedeća četiri oblika:

1. Nemotivirano bezvoljno djelovanje, koje se čovjeku naprosto nameće doživljajima, u kojima se ne očituje njegovo ja.
2. Nemotivirano voljno djelovanje, koja pokreću čustvena stanja, u kojima se očituje ja. Ali ta čustvena stanja nisu ujedno i podloga emocionalnom ocjenjivanju predočenoga djelovanja.

3 Spomenuti tekstovi su, nažalost, napisan vrlo nečitko, što onemogućuje daljnje proučavanje.

4 Ovaj dio teksta preuzet je iz (Boršić, Skuhala Karasman, 2017, 131-162).

3. Motivirano voljno djelovanje, koje pokreću čustvena stanja, u kojima se očituje ja, a koja su ujedno i podloga emocionalnom ocjenjivanju predočenog djelovanja.
4. Obrazloženo bezvoljno djelovanje, koje ne pokreću čustvena stanja, već se ono na osnovi znanja o rezultatima emocionalnog ocjenjivanja ili znanja o vrednotama odvija kao asocijativni niz doživljaja, kao konstatacija ili kao misaoni proces u obliku voljnoga djelovanja (Kučera, 1948, 159).”

Kučera se u svom drugom članku “Begründung und Motivation” (Kučera, 1954, 219-223) bavi ispitivanjem odnosa obrazloženja i motivacije. O obrazloženju pretežno se govori kad se iznose dokazi i tiče se razmišljanja, a o motivaciji kad se želi objasniti djelovanje i tiče se volje ili htijenja. Motiv je cjelokupni zbir postupaka koji dovodi do djelovanja. On može biti i podražaj koji izazove djelovanje, ili stanje osjećaja povezano s predodžbom cilja. Motivi su razlozi zbog kojih se u nekom određenom trenutku djeluje. Razlikovanje između uzroka i motiva najbolje se pokazuje u volji. Uzrok nekog izbora može biti bilo koji postupak, neovisan o vrijednosti, koji suodređuje taj izbor, dok se o motivima nekog izbora govori kad se radi o vrijednostima. Kao vrijednosti se određuju oni predmeti za koje znamo da su nam ugodni ili neugodni. Pritom se radi o različitim pristupima i Kučera se poziva na eksperimentalno istraživanje volje. Kao uzroke nekog djelovanja moraju se prikazati postupci, koji pritom dovode do nevoljne ili voljne radnje, a da nisu posredovani niti izborom niti odlukom. Kao motiv se pojavljuje nasuprot tome neko stanje osjećaja, koje u danom trenutku predstavlja *ja* djelovanja, određuje njegovu odluku ili njegov izbor i kao posljedicu ima željeno doživljavanje ili voljno djelovanje. O obrazloženju nekog izbora ili odluke može se govoriti kad se to obrazloženje posreduje putem znanja vrijednosti. Pritom se radi o znanju koje pretvara izbor ili odluku u procesu prosudbe i kao i djelovanje u intelektualni čin.

U članku “Die psychologischen Grundlagen der ethischen Verhaltensweisen” Kučera navodi kako su različita etička određenja međusobno u konfliktu – stoga treba pronaći principe prema kojima se može pronaći jednoznačan odgovor na problem i rangirati odgovore po važnosti i odrediti koji je najbolji. Pri tome ona polazi od pozicije Gustava Störriinga, prema kojemu su etički obrasci ponašanja voljna djelovanja uzrokovana stanjima osjećaja, koji se doživljavaju sviješću o onome što treba činiti i da njihova karakteristika isto kao i poredak moraju proizlaziti iz psihološke analize stanja osjećaja u svezi s tim načinima djelovanja. Upravo tu poziciju želi Kučera obraniti. Naime, Störriing je pokazao da pri istraživanju stanja osjećaja koji kao posljedicu imaju voljna djelovanja se ova stanja osjećaja na različite načine mogu nadoći. Preciznije, članak se bavi preduvjetima, rangiranjem pojedinih etičkih postupaka. Prvo dolazi do intelektualnog kolebanja o tome radi li se uopće o etičkim postupanjima i, ako da, kojem mjestu pripadaju. Pritom se osvrće na različite stupnjeve intenziteta stanja osjećaja. Osim intenziteta posljedica stanja osjećaja, u obzir se mora uzeti i različitost tih posljedica. Naime, same posljedice etičkih djelovanja mogu biti etički postupci, kao npr. pri odgoju ili nekim drugim

socijalnim utjecajima. Stoga, usporedbom predodžbe nerealiziranog etičkog postupanja s nekim stvarno provedenim jednostavnim voljnim djelovanjem dolazi se do spoznaje njihova razlikovanja i na toj spoznaji počiva odluka da ćemo u budućnosti postupati ne prema trenutnom impulsu već prema pravom izboru. Nadalje, dolazi do samo-obzira koji se razvija preko usporedbe predodžbe socijalno uvjetovanih etičkih načina postupanja sa stvarno provedenim jednostavnim voljnim djelovanjima. Na taj način se socijalno uvjetovani etički načini ponašanja pretvaraju u autonomno djelatne etičke postupke. Radi se o sljedećem prikazu rangiranja. Prvo, kao jednostavno etički postupci mogu se označiti ona voljna djelovanja čiji efekti su s radošću povezane životne funkcije čovjeka. Zatim dolaze ona voljna djelovanja čiji efekti su jednostavna etička postupanja, a karakterizirana su kao viša etička djelovanja, pri čemu se kao njihovi motivi shvaćaju ove posljedice etičkih propisa. Još viši načini etičkih postupanja su djelovanja čiji efekti potiču samo-obzir kod sebe ili kod drugoga, pri čemu se taj samo-obzir prepoznaje kao motivacija za djelovanje. Naposljetku, najviše etičko djelovanje su oni etički postupci čiji efekt je obzir utemeljen na moralnom samoobziru pred onim što nam se kao moralno nudi. Upravo je u ovom rangiranju utemeljen sustav moralnih principa efekata djelovanja, koji počiva na pojedinačnim etičkim načinima postupanja i potom osvrtnja na različite posljedice.

Iz svega navedenoga vidljivo da je u svojoj psihologiji Elza Kučera slijedila Wilhelma Wundta, koji je bio smatran vodećim svjetskim psihologom (Diamond,

Slika 1. Elza Kučera u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, gdje je radila do 1944. godine.

Slika 2. Elza Kučera na Zvezdarnici Zagreb.

1980, 4). Jednako kao i on, Kučera spaja filozofiju i psihologiju te se jednako tako bavi psihologijom naroda. No, ona je zanimljiva prije svega zbog toga što je bila prva eksperimentalna psihologinja na ovim prostorima, koja je radila u laboratorijima u Bonnu i Zagrebu.

LITERATURA

- Boršić, L. i Skuhala Karasman, I. (2017). Elza Kučera između filozofije i psihologije. U Boršić, L. i Skuhala Karasman, I. (ur.), *Hrvatske filozofkinje* (str. 131-162), Zagreb: Institut za filozofiju.
- Diamond, S. (1980). Wundt Before Leipzig. U Rieber, R. W., Robinson D. K. (ur.), *Wilhelm Wundt and the Making of a Scientific Psychology* (str. 3-70), New York, London: Plenum Press.
- Hergenhahn, B. R. i Henley, T. B. (2013). *An Introduction to the History of Philosophy*. Belmont. Wadsworth.
- Hothersall, D. (2002). *Povijest psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kolesarić, V. (2011) Elza Kučera – prva eksperimentalna psihologinja u Hrvatskoj. *Psiholog 3-4 (34-35)*, 34-35.
- Kučera, E. (1909). *Die Erkenntnistheorie von Thomas Brown*. Zagreb: Druckerei der kroatischen Reichspartei A. – G.
- Kučera, E. (1923). Osnutak psihologijskoga instituta na višoj pedagoškoj školi. *Kršćanska škola 5-6*, 54-56.
- Kučera, E. (1948). Eksperimentalni prilozi karakteristici motivacije u voljnom djelovanju, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1*, 129-160.
- Kučera, E. (1954). Begründung und Motivation. U Sutter, B. (ur.), *Festschrift für Julius Franz Schütz* (str. 219-223), Graz, Köln: Hermann Böhlaus Nachf.
- Kučera, Elza, u *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34407>, preuzeto 29. 5. 2018.
- Skuhala Karasman, I. (2011) Dvornikovićevo viđenje Wilhelma Wundta. *Metodički ogledi 18*, 99-110.
- Wundt, W. 1907. *Logik, eine Untersuchung der Prinzipien der Erkenntnis und der Methoden Wissenschaftlicher Forschung*. Stuttgart: Verlag von Ferdinand Enke.

ELZA KUČERA

– THE FIRST CROATIAN EXPERIMENTAL PSYCHOLOGIST

Abstract

Elza Kučera (1883-1972) is significant as one of the first women experimental psychologists shortly after Wilhelm Wundt began to develop this new discipline. She led her experiments at a laboratory in Bonn, at her own laboratory in Zagreb and at the Psychological Laboratory of the Physiology Institute of the University of Zagreb. Together with two colleagues from Poland, she designed tests to examine the characteristics of nations that were used in Poland and in Croatia. Following Wundt, she combined psychology and philosophy. In her texts, one can notice that the problems which are originally of purely philosophical provenience, such as the question of free

will, are approached from the perspective of experimental psychology. She was also a member of the editorial board of the *Croatian Journal of Philosophy and Psychology*, which published both philosophical and psychological texts. In this paper, I am paying special attention to Elsa Kučera's psychological work and showing the influence Wundt had on her work. Moreover, I am will show, in detail, the links between psychology and philosophy in her published psychological works.

Keywords: Elza Kučera, Wilhelm Wundt, experimental psychologist, philosophy

Primljeno: 18. 10. 2018.